

УДК 338.486

Л. О. Шпак,

к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку АМУ

ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

L. Shpak,

Ph.D., Associate Professor of Accounting Academy of Municipal Management

PREREQUISITE FOR ECONOMIC REGULATION OF THE TOURISM SECTOR IN THE REGION

У статті розкриваються особливості економічного регулювання розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону. Актуальність подальшого поліпшення регіонального туристично-рекреаційного комплексу вимагає уточнення, що основна мета його розвитку може бути визначена як формування конкурентоспроможного туристично-рекреаційного комплексу в якості однієї з провідних сфер територіальної спеціалізації регіону.

In this article the features of the economic regulation of the tourism sector in the region. The urgency of further improving regional tourist and recreational complex specification requires that the main objective of its development can be defined as the formation of a competitive tourist and recreational complex as one of the leading areas of territorial specialization area.

Ключові слова: регіональний туристично-рекреаційний комплекс, ринок туристично-рекреаційних послуг, туристична інфраструктура, туристичні ресурси.

Key words: regional tourism and recreation complex, the tourist and recreational services, tourism infrastructure, tourism resources.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Еволюційна динаміка економічного розвитку сформувала ряд передумов, які зумовлюють необхідність пошуку та впровадження нових методів, технологій, інструментів у системі регулювання розвитком туристично-рекреаційного комплексу регіону. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу, що виявляється в багатогалузевому характері і тісній факторній взаємозалежності з іншими підсистемами народного господарства, ініціює необхідність теоретичного дослідження та практичної реалізації процесу регулювання розвитку регіонального туристично-рекреаційного комплексу з урахуванням територіальних особливостей і функцій.

Ефективне регулювання туристично-рекреаційного комплексу як територіальною системою передбачає пошук, впровадження та адаптацію до конкретних економічних умов функціонування економічної системи регіону. Беручи до уваги підвищену ступінь складності структурного різноманіття елементів і підсистем туристично-рекреаційного комплексу як об'єкта регіонального управління в існуючих умовах невизначеності і нестійкості внутрішнього і зовнішнього середовища, виникає необхідність використання резервів, закладених у модернізації процесу регулювання туристично-рекреаційним комплексом.

МЕТА СТАТТІ

Метою цієї статті є побудова вдалого механізму економічного регулювання розвитку регіонального туристично-рекреаційного комплексу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Туристично-рекреаційний комплекс забезпечує зростаючий попит споживачів на задоволення своїх потреб в туристично-рекреаційних послугах, що вносить значний внесок у соціально-економічний розвиток регіону за рахунок збільшення дохідної частини державних і муніципальних бюджетів, припливу інвестицій, збільшення

числа робочих місць, покращення здоров'я населення, збереження та раціонального використання культурно-історичного та природної спадщини. Важливу роль при цьому відіграє система регулювання процесами надання послуг туристично-рекреаційного комплексу, регулююча методи і функції даної системи, суб'єктно-об'єктні відносини комплексу, зв'язки між обслуговуючими та інформаційними технологіями. Дані технології, володіючи високою здатністю до трансформації, дозволяють ефективно координувати динамічні ситуації, властиві сфери рекреаційних послуг. Налагоджена система регулювання створює основи для найбільш ефективної інтеграції виконання окремих операцій по послугам [1].

Так, у рамках єдиного туристично-рекреаційного комплексу можливо використовувати принципи планового бюджетування, побудувати ефективну схему перерозподілу фінансових потоків від надрентабельних секторів (індустрія розваг та ін.) до менш рентабельним (наприклад засоби розміщення) в інтересах сталого економічного розвитку всього комплексу. Значення розробки подібної схеми визначається і тим, що туристично-рекреаційний комплекс забезпечує потреби у відповідних послугах не тільки приїжджаючих туристів, а й місцевого населення сприяючи тим самим значному поліпшенню якості життя в регіоні. Підприємства та організації туристично-рекреаційного комплексу, надаючи послуги, акумулюють функції обслуговування на рівні структурних підрозділів, що утворюють ієрархію управління. Тому система управління операційними процесами туристично-рекреаційного комплексу в цілому і його окремих об'єктів повинна розглядати можливості узгодження та інтегрування обслуговуючих процесів суміжних підприємств, необхідність і резерви розширення виробничої потужності туристично-рекреаційного виробництва, підвищення продуктивності праці і поліпшення його якості. Це забезпечується взаємозв'язком виробничого, інвестиційного та інноваційного потенціалів підприємств, що входять в комплекс при реалізації якої досягнення основної мети відбувається з най-

кращими показниками ефективності виробництва послуг [4]. Поставлені завдання можуть бути успішно реалізовані шляхом застосування таких методів:

1. Рейнжиніринг як метод підвищення ефективності діяльності підприємств туристично-рекреаційного комплексу.

В основі підвищення результативності організації виробництва туристично-рекреаційних послуг лежать оптимальні методи регулювання, що дозволяють найбільш точно визначити правильні шляхи до досягнення поставлених цілей, а також склад необхідних ресурсів. Розробка інформаційних систем, що забезпечує регулювання, вимагає створення методологічних основ їх функціонування для точного визначення можливості виконання тих чи інших видів послуг. Створюючи інформаційні системи передбачають безліч інформаційних каналів, до яких відносяться результати маркетингових досліджень, що формуються портфелі замовлень нормативно-правових баз даних.

Рейнжиніринг дозволяє здійснити значне стрибкоподібне поліпшення діяльності господарюючих суб'єктів, забезпечити їх потрібною і достатньою інформацією щодо методів регулювання. Тому він виявляється необхідним при орієнтації суб'єктів економіки на радикальні зміни основних економічних показників таких, як витрати, якість, швидкість обслуговування.

Рейнжиніринг реалізує властивості інформаційно-вирішальної системи виробництва туристично-рекреаційних послуг, головним змістом якої є інформаційні потоки. Роль останніх зводиться до забезпечення протікання бізнес-процесів у заданих оптимальних режимах на основі принципу зворотного зв'язку. Зворотній зв'язок у системі забезпечується шляхом аналізу якості, кількості та вартості послуг.

Вихідний контроль забезпечує даний зв'язок протягом усього періоду надання послуг, що дозволяє вносити корективи в управління процесом виробництва послуги таким чином підвищувати його ефективність. Вихідний контроль передбачає обробку та аналіз відомостей про виконання завдань, отриманих з різних робочих місць, виявлення недостатньої інформації і зіставлення її з планом. Рішення щодо рутинних (звичайних) дій приймаються системою управління на основі розроблених інструкцій (методик) з надання послуг по всьому спектру обслуговування.

Підприємствам туристично-рекреаційного комплексу доцільно застосовувати рейнжиніринг у випадках виявлення несприятливих для їхньої діяльності тенденцій в області фінансування, конкурентоспроможності, прибутковості та рівня попиту. Багато регіональних туристично-рекреаційних підприємств зараз втрачають традиційні сегменти споживачів, бо конкуруючі підприємства відповідаючи вимогам ринкового середовища, краще адаптуються до попиту і ринкової кон'юнктури в цілому. Однією з причин неефективності роботи регіональних підприємств туристично-рекреаційного комплексу є слабкість фінансового управління, відсутність гнучких управлінських структур, що негативно позначається на загальному рівні ділової активності та стійкості економічного зростання в регіоні [2].

У цих умовах управління витратами має бути орієнтоване на фіксацію змінних і постійних витрат, регламентацію постійних витрат і обов'язкове нормування змінних. Для реалізації цих завдань доцільно використовувати принципи рейнжинірингу.

Слід враховувати, що здійсненням рейнжинірингу займаються також благозлучні підприємства, завдання яких полягає у швидкому нарощуванні відриву від найближчих конкурентів і створенні унікальних конкурентних переваг.

2. Метод управління доходами підприємств туристично-рекреаційного комплексу.

На поліпшення фінансових результатів діяльності туристично-рекреаційних підприємств направлено застосування методу управління доходом. Загальновідомо, що туристично-рекреаційні послуги не підлягають збере-

женню, або накопичення, тому метод управління доходом спрямований на оптимізацію продажів продукту. Цей управлінський інструмент припускає використання в якості основного тимчасового критерію режим реального часу. У практиці управління доходами слід встановлювати гнучкі ціни для одного і того ж продукту, значення яких залежатиме від терміну продажу даного продукту і терміну, коли цей продукт стає непридатним до використання. Це веде до необхідності розробки відповідної тарифікації на пропонувані послуги і виділення певних обсягів цих послуг, тобто так званого квотування [3].

Метод управління доходами може бути використаний туристично-рекреаційними підприємствами різного профілю з урахуванням їх специфіки. Цей метод має такі переваги:

— поліпшення фінансово-економічних показників підприємства за рахунок адаптації до ринку в реальному режимі часу і обліку можливих змін за відсутності чіткої сегментації споживачів;

— якісне коректування маркетингової політики підприємства на основі модифікації маркетингової стратегії, якщо її напрям не відповідає перспективним змінам;

— ведення гнучкої цінової політики шляхом розробки різноманітних тарифів, що дозволяють найбільш повно врахувати споживчий попит;

— підвищення ступеня конкурентності ринку туристично-рекреаційних послуг за рахунок різноманітності цінової пропозиції, інформування клієнтів про гнучкі знижки і розповсюдження цієї практики на всіх учасників ринку, незалежно від їх розміру та спеціалізації;

— підвищення рентабельності кожної послуги підприємства.

Незважаючи на переконливі переваги, метод управління доходами не отримав поки належного поширення в практиці вітчизняних підприємств туристично-рекреаційної сфери. Це пояснюється відсутністю ринкових досліджень, банку статистичних даних про клієнтів, недостатнім кваліфікаційним рівнем обслуговуючого та управлінського персоналу. При цьому зарубіжні менеджери домагаються, шляхом використання даного методу, збільшення доходу однієї послуги на 3—5% у високій сезон і істотного скорочення втрат в низькій сезон.

Відзначимо, що повна система управління доходами повинна включати ряд елементів таких, як база даних, модуль аналізу і прогнозів, модуль оптимізації, модуль діагностування, інтерфейс користувача, інтерфейс з іншими системами. Застосування моделі доходів має забезпечувати принцип цілісності, на основі якого система в разі виявлення відхилень, видає відповідне попередження менеджерам, а також автоматично вносить певні зміни, що дозволяють оптимізувати фінансовий результат діяльності підприємства.

3. Роль структури капіталу підприємств туристично-рекреаційного комплексу.

У сучасних економічних умовах управління формуванням джерел фінансування діяльності підприємств туристично-рекреаційного комплексу та обґрунтування оптимальних параметрів капіталу фірми актуалізує проблему встановлення його структурних пропорцій, зв'язок яких з кінцевими результатами діяльності підприємств істотна.

Структура капіталу відіграє важливу роль у формуванні ринкової вартості підприємства за допомогою регулювання середньозваженої вартості капіталу. При цьому в складі власного капіталу повинен розглядатися не тільки спочатку інвестований акціонерний, пайовий або індивідуальний капітал, що формує статутний фонд підприємства, а й накопичена його частина у формі різних резервів і фондів, а також передбачуваний до reinvestування нерозподілений прибуток. Відповідно і позиковий капітал повинен розглядатися у всіх формах його використання, включаючи фінансовий лізинг, комерційний кредит, внутрішню кредиторську заборгованість.

Аналіз джерел формування активів туристично-рекреаційних підприємств регіону свідчить про недостатнє використання позикового капіталу в частині довгострокового і короткострокового банківських кредитів. Недоліки функціонування регіонального ринку кредитних ресурсів відображаються на реальній практиці формування структури капіталу туристично-рекреаційних підприємств, що полягає в переважанні власного капіталу над позиковим. Це пояснюється високою вартістю кредитних ресурсів, що мають фінансово-забезпечений характер, відсутністю гнучкої фінансової політики туристично-рекреаційних підприємств, та регулювання середньозваженої ціни їх капіталу.

Рівень прибутковості використовуваного капіталу характеризується показником середньозваженої його вартості, що враховує операційні витрати по залученню на ринку капіталу окремих його елементів. Рівень ризику використовуваного капіталу формує показник питомої ваги позикового капіталу в загальній його сумі, що генерує при певних значеннях загрозу банкрутства підприємства [2].

Сучасні теорії структури капіталу мають методичні інструментарії оптимізації цього показника, при яких основними критеріями виступають:

- прийнятний рівень ризику в діяльності підприємства;
- максимізація ринкової вартості підприємства;
- мінімізація середньозваженої вартості капіталу підприємства.

Вибір конкретного критерію оптимізації визначається підприємством самостійно, проте ключовим є показник середньозваженої вартості капіталу. Значення цього показника незаперечно в силу його високої застосовності щодо підприємств відкритого типу, його тісному зв'язку з прибутком, бо він виступає мінімальною нормою формування операційного прибутку підприємства. Зазначений показник служить критерієм визначення методу регулювання у сфері фінансового інвестування, критеріальним показником оцінки ефективності фінансування оборотних активів, оренди (лізингу) виробничих основних засобів придатний для оцінки величини ризику господарської діяльності підприємства і може використовуватися в якості норми дисконтування вартості грошових потоків.

У цілому показники вартості капіталу підприємств є важливим інструментом обґрунтування методів регулювання спрямованих на підвищення раціональності формування їх капіталу і результативності фінансово-господарської діяльності підприємств.

Доцільність і ефективність методів регулювання пов'язаних з використанням і формуванням активів підприємств регіонального туристично-рекреаційного комплексу, а також їх джерел, знаходить відображення в системі оціночних показників фінансової стійкості та самофінансування даного туристично-рекреаційного комплексу.

Розширення рамок застосування принципу самофінансування, що означає забезпечення фінансовими ресурсами за рахунок таких власних джерел, як амортизаційні відрахування і прибуток, дозволяє удосконалити організацію туристично-рекреаційного виробництва, в тому числі проводити оновлення основних засобів та структурування активів при гнучкому реагуванні на потреби ринку туристично-рекреаційних послуг, що актуалізує необхідність розширення процесів відтворення основних засобів на основі активізації інвестиційної політики регіонального туристично-рекреаційного комплексу.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Підвищення результативності регулювання регіонального туристично-рекреаційного комплексу має посилювати його бюджетоутворюючу роль на муніципальному та регіональному рівні, що може вплинути і на ре-

гіональну галузеву спеціалізацію. Організація туристично-рекреаційного виробництва регіону вимагає серйозного централізованого втручання з боку держави в господарський механізм розвитку регіонального туристично-рекреаційного комплексу. Це знаходить підтвердження в необхідності забезпечення тих соціально-економічних процесів, які пов'язані:

— з підтриманням умов життєдіяльності рекреаційних підприємств на базі правової реалізації економічних рішень;

— з проведенням стабілізаційних заходів (регулювання темпів економічного розвитку підгалузей туристично-рекреаційного комплексу, заохочення прогресивних зрушень у регіональній структурі туристично-рекреаційного комплексу);

— із здійсненням соціально-орієнтованого перерозподілу ресурсів (забезпечення надання рекреаційних послуг населенню з невисоким рівнем доходів).

Для цього необхідно забезпечення туристично-рекреаційного виробництва аналітичними, індикативно-плановими, програмними та іншими обґрунтуваннями, насамперед по лінії поліпшення пропорцій, збалансованості структури виробництва туристично-рекреаційних послуг та його розміщення. Удосконалення системи регулювання розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону, координація організаційно-економічних функцій туристично-рекреаційної галузі, з урахуванням використання економічних методів управління, дозволяє вирішувати ряд взаємопов'язаних завдань. До них належить: надання населенню регіону якісних рекреаційних послуг у необхідній номенклатурі; отримання прибутку як основного внутрішнього джерела фінансування підприємств; забезпечення позитивного впливу туристично-рекреаційної галузі та її інфраструктури на підвищення потенціалу економіки регіону.

Література:

1. Александрова А.Ю. Международный туризм: учебник [для студ. высших учеб. заведений по специальности "География"] / А. Ю. Александрова. — М., 2002. — 337 с.
2. Андреева Г.П. Использование геоинформационных технологий для стратегического управления развитием туристично-рекреаційної сфери / Г.П. Андреева // Новітні досягнення геодезії, геоінформатики та землевпорядкування — Європейський досвід. Збірник наукових праць. Випуск 3. — Чернівці: КП "Видавництво "Чернігівські обереги", 2007. — С. 205—207.
3. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / О.О. Бейдик. — К.: ВПЦ "Київський університет", 2001. — 395 с.
4. Козловський Є.В. Іноземний досвід регулювання міжнародного туризму та його використання в Україні / Є.В. Козловський // Державне управління: теорія та практика. — 2005. — № 1.

References:

1. Aleksandrova, A. Yu. (2002), *Mezhdunarodnyj turizm* [International tourism], Moscow, Russia.
2. Andrieieva, H. P. (2007), "Using GIS for strategic management of the development of tourism and recreation", *Novitni dosiahnennia heodezii, heoinformatsyky ta zemlevporiadkuvannia — Yevropejs'kyj dosvid. Zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 3, pp. 205—207.
3. Bejdyk, O. O. (2001), *Rekreatsijno-turysts'ki resursy Ukrainy: metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, rajonuvannia* [Recreation and tourism resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning], "Kyivs'kyj universytet", Kiev, Ukraine.
4. Kozlovsky, E. V. (2005), "Foreign experience in regulating international tourism and its use in Ukraine", *Public Administration: Theory and Practice*, vol. 1.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2014 р.